

อิทธิพลความเชื่อ ความศรัทธา ของโนราในประเทศไทย ที่ส่งผลต่อพิธี
โนราโรงครู ของชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย
The Influence on Nora's Faith in Thailand That Affected the Nora
Rong Kru Ceremony of the Siamese People of Ban Bang Sae.
Kelantan State, Malaysia

วันที่รับบทความ: 4 พฤศจิกายน 2567

พิษณุ กันภัย ^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 20 มกราคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 30 มกราคม 2568

บทคัดย่อ

โนราโรงครู เป็นพิธีกรรมสำคัญของทางภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะผู้ที่นับถือกันว่ามีเชื้อสายโนรา ซึ่งพิธีกรรมนี้ไม่เพียงดำรงอยู่และปรากฏในภาคใต้เท่านั้น แต่ยังปรากฏอยู่ในชุมชนของชาวสยามในคาบสมุทรมลายู ได้แก่ รัฐกลันตัน รัฐปะลิส รัฐเคดาห์ และรัฐเปรัก ซึ่งเป็นรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย กล่าวถึงชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตันมีชายแดนติดต่อกับจังหวัดนราธิวาสของไทย บรรพบุรุษของชาวสยามนั้นได้ตั้งถิ่นฐานรกรากก่อนจะตกเป็นของอังกฤษ และกลายเป็นรัฐหนึ่งของประเทศมาเลเซีย โดยมีแม่น้ำโก-ลก เป็นแนวเขตกั้นพรมแดน ชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตันยังคงดำเนินวิถีชีวิต ใช้ภาษา และมีขนบธรรมเนียมประเพณี เช่นเดียวกับชาวไทยในภาคใต้ จากการศึกษาถึงอิทธิพลความเชื่อ ความศรัทธา ของโนราในประเทศไทย ที่ส่งผลต่อพิธีโนราโรงครูของชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน พบว่า พิธีโนราโรงครูได้รับอิทธิพลความเชื่อ ความศรัทธา เป็นแบบแผนปฏิบัติลักษณะคล้ายคลึงกับพิธีโนราโรงครูทางภาคใต้ โดยอาศัยความเชื่อของครุหมอโนรา ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ จาริต ที่ยึดถือสืบทอดกันมาแต่อดีต ทั้งนี้เพราะโนราตลอดจนประชาชนชาวสยามบ้านบางแซะนั้นนับถือครุหมอโนรา สะท้อนให้เห็นการดำรงอยู่และการสืบทอดทางวัฒนธรรม โดยมีอิทธิพลความเชื่อความศรัทธาของครุหมอโนราที่ส่งผลต่อชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

คำสำคัญ: พิธีโนราโรงครู ความเชื่อความศรัทธา ชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน

¹ อาจารย์ประจำภาควิชานาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

* ผู้ประสานงานหลัก e-mail: nu.pisanu56@gmail.com

The Influence on Nora's Faith in Thailand That Affected the Nora Rong Kru Ceremony of the Siamese People of Ban Bang Sae. Kelantan State, Malaysia

Received: November 4, 2024

Pisanu Kanpai ^{1*}

Revised: January 20, 2025

Accepted: January 30, 2025

Abstract

Nora Rongkru is an important ritual in southern Thailand, especially for those considered to have Nora descent. This ritual is not only practiced in the south of Thailand but also in Siamese communities on the Malay Peninsula, such as Kelantan, Perlis, Kedah, and Perak, particularly among the Siamese people in Ban Bang Sae. Kelantan is bordered by Narathiwat Province in Thailand, and the Siamese ancestors settled there before it became a British colony and later a state of Malaysia. The Kolok River forms the border between Thailand and Malaysia. The Siamese people in Bang Sae, Kelantan, have continued to live according to their traditional way of life, using the Thai language and preserving their cultural practices, much like the Thai people in the south. Through the study of Nora's influence, beliefs, and faith in Thailand, it was found that the Nora Rong Krua ceremony of the Siamese people in Bang Sae, Kelantan, shared similarities with the Nora Rong Krua ritual in the south of Thailand. This ritual was deeply rooted in the beliefs surrounding Dr. Nora, and the Siamese people of Bang Sae held great respect for Dr. Nora. This reflected the persistence of their cultural heritage, influenced by the beliefs and traditions of Dr. Nora, which continued to shape the Siamese community in Ban Bang Sae, Kelantan, Malaysia.

Keywords: Nora Rong Krua Ceremony, Faith and Faith, Siamese people of Ban Bang Sae, Klan State

¹ Faculty members of the Thai Dance Department, Nakhon Si Thammarat College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute.

* Corresponding author e-mail: nu.pisanu56@gmail.com

บทนำ

คาบสมุทรมลายู เป็นดินแดนที่มีความเป็นอยู่กับการค้าขายของชาวตะวันตกและตะวันออก ซึ่งคล้ายกับจุดเชื่อมต่อเครือข่ายการค้าระหว่างสองซีกโลก ถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ ศูนย์รวมแห่งการไหลผ่านของกระแสทางวัฒนธรรมของนานาชาติ เช่น อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ หรือตลอดจนชาวยุโรป ซึ่งวัฒนธรรมของอินเดียจะเข้ามาเด่นชัดที่สุด โดยเฉพาะศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ วิไลรัตน์ ยั่งรอด และศิริศักดิ์ คุ่มรักษา (2546, หน้า 7) ได้ศึกษาศิลปะและวัฒนธรรมในดินแดนแหลมมลายู พบว่าการเข้ามาของศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตการดำรงอยู่ของประชาชน มีการพัฒนาทางสภาพสังคมมาตั้งแต่ในอดีต บูรณาการเพื่อให้เกิดความสมดุลที่ยั่งยืน สามารถพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกัน โดยอาศัยวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวตั้ง อิทธิพลทางศาสนาดังกล่าวมีการประยุกต์ปรับปรุงจนกลมกลืนกับวิถีชีวิต ปรากฏอยู่ในศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ตลอดจนศิลปะการแสดงต่าง ๆ ล้วนมีอิทธิพลของศาสนาดังกล่าวอยู่ในกิจกรรมอย่างกลมกลืน และมีวิธีการปรับใช้อย่างดี

ภาพที่ 1 คาบสมุทรมลายู หรือ แหลมมลายู
ที่มา: Histofun Deluxe (2020)

อิทธิพลความเชื่อ ความศรัทธาโนราโรงครุ

อิทธิพลของความเชื่อทางศาสนาที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในดินแดนแหลมมลายู ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของศิลปะการแสดง พิธีกรรม จารีต ประเพณี ผ่านการแสดงโนรา หรือ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับโนราซึ่งเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่มีการสืบทอดกันมานานและเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในดินแดนคาบสมุทรมลายู อุดม หนูทอง (2536, หน้า 24) ให้ความเห็นว่า โนราเกิดและรุ่งเรืองอยู่บริเวณรอบทะเลสาบสงขลามาก่อน แล้วจึงแพร่กระจายออกสู่รอบนอก เนื่องจากผลการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า เรื่องราวเกี่ยวกับโนราเป็นที่รับรู้และปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในบริเวณจังหวัดพัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่รอบทะเลสาบสงขลา ในขณะที่จังหวัดที่อยู่ไกลออกไปรับรู้เจือจางลง

ภาพที่ 2 การแสดงโนรา ในพิธีโรงครู โดยวิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช
ที่มา: พิษณุ กันภัย (2567)

ครั้งแรกการแสดงโนรา น่าจะเป็นการแสดงสำหรับประกอบพิธีกรรมมาก่อน โดยนักวิชาการท้องถิ่นได้ให้ความเห็นว่า มีวิวัฒนาการมาจากการทำพิธีบวงสรวงของพวกพรานป่า และเครื่องดนตรีต่าง ๆ ของโนราก็มาจากพราน เช่น ใช้ใบไม้เป่าเรียกสัตว์ ทำให้เกิดเครื่องเป่าคือ ปี่ การเคาะไม้ก็ทำให้เกิดการเคาะจังหวะ ทำให้เกิดเครื่องเคาะจังหวะ เช่น กรับ ฉิ่ง เป็นต้น บางท่านให้ความเห็นว่า เดิมอาจจะเป็นพิธีกรรมของกษัตริย์ เจ้าเมือง หรือชนชั้นสูง ซึ่งพิจารณาจากหลักฐาน เครื่องแต่งกายของโนรา ที่มีลักษณะคล้ายเครื่องทรงของกษัตริย์โบราณ ในยุคสมัยต่อมา จึงค่อย ๆ คลี่คลายมาเป็นการแสดงที่มุ่งความบันเทิงเป็นหลัก โดยระยะแรกของการแสดงเพื่อความบันเทิงคงจะใช้แสดงเนื่องในโอกาสวันงานฉลองในพิธีสมโภชที่สำคัญเท่านั้น แต่ต่อมาเมื่อได้รับความนิยมมากขึ้น โนราก็กลายเป็น การแสดงที่หาชมได้ทั่วไป (วิเชียร ณ นคร, 2523, หน้า 96)

โนราเป็นการละเล่นที่มีทั้งการร้อง การรำ บางส่วนเล่นเป็นเรื่อง และบางโอกาสมีบางส่วนแสดงตามคติความเชื่อที่เป็นพิธีกรรม โนราในปัจจุบันสามารถแบ่งได้ เป็น 2 รูปแบบการแสดงตามวัตถุประสงค์ในการเล่น คือ โนราเพื่อประกอบพิธีกรรม หรือที่เรียกว่า “โนราโรงครู” และโนราเพื่อความบันเทิง

“โนราโรงครู” หรือบางที่เรียกว่า “โนราลงครู” เป็นการแสดงโนราเพื่อประกอบพิธีกรรมเชิญครูหรือบรรพบุรุษของโนรามายังโรงพิธี มาเข้าทรงลูกหลานที่เป็นคนทรง มีวัตถุประสงค์ต่างกัน ได้แก่ 1) เพื่อไหว้ครู 2) เพื่อแก้บน หรือที่ภาษาถิ่นใต้ เรียกว่า “แก้เหมรย” และทำพิธีเปิดเตล็ดอื่น ๆ เช่น ตัดจุก ผูกผ้าปล่อย เหยียบเสน ตัดผม ฝีซอ เป็นต้น และ 3) เพื่อครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่แก่ผู้แสดงโนรารุ่นใหม่ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่แสดงภาวะเปลี่ยนผ่านไปเป็นโนราที่สมบูรณ์ ซึ่งครูหมอโนรายอมรับ

คำว่า “ครู” ตามความหมายของโนรา มี 2 ความหมาย ความหมายแรก หมายถึง ผู้สอนวิชาการ ร้องรำโนราแก่ตนเองหรือแก่บรรพบุรุษของตน เช่น แก่ปู่หรือแก่บิดาของตน ความหมายที่สอง หมายถึง บรรพบุรุษหรือผู้ให้กำเนิดโนรา ครูโนรา ในความหมายนี้ปรากฏอยู่ในตำนานโนรา หรือ บทขับโนรา ได้แก่ บทภาศครู หรือบทบาลีหน้าศาล เช่น ขุนศรีศรัทธา นางนวลทองสำลี แม่ศรีมาลา เป็นต้น

โนราโรงครุในภาคใต้ มี 2 ประเภท คือ “โรงครุใหญ่” เป็นการจัดโนราโรงครุเต็มรูปแบบ โดยจัด 3 วัน 3 คืน เริ่มพิธีเย็นวันพุธ ส่งครุในวันศุกร์ โรงครุใหญ่จัดขึ้นเพื่อไหว้ครุเป็นหลัก และอาจมีการแก้บน จัดพิธีเปิดเตล็ด และครอบเทริดด้วยก็ได้ อีกประเภทเรียกว่า “โรงครุเล็ก” หรือ “ค้ำครุ” เป็นการจัดโรงครุอย่างย่อ โดยจะจัดเพียง 1 วัน 1 คืน เริ่มพิธีเย็นวันพุธและส่งครุวันพฤหัสบดี ในพิธีโนราโรงครุเล็ก เจ้าภาพอาจจะจัดให้มีการแก้บน จัดพิธีเปิดเตล็ดด้วย แต่ไม่นิยมจัดพิธีครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่ ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ ต้องจัดในโรงครุใหญ่ เท่านั้น

โรงโนรา หรือ พื้นที่ที่โนราใช้ในการดำเนินกิจกรรมการแสดง หรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของโนรา นับตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน โรงโนราได้มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมตามยุคสมัย ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 รูปแบบ คือ โรงดิน โรงยกพื้น โรงลูกทุ่ง และโรงคอนเสิร์ต (สุวิงค์ พงศ์ไพบุลย์, 2542, หน้า 371)

ภูมิหลังรัฐกลันตัน

เมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว มีประชากรจากทวีปเอเชียตอนเหนืออพยพลงมาทางใต้จนถึงคาบสมุทรมลายู รวมถึงเกาะต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ซึ่งแต่เดิมกลันตันเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรลังกาสุกะ มีอิทธิพลปกครองตลอดคาบสมุทรมลายู จนถึงส่วนหนึ่งที่เป็นภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบัน ช่วงศตวรรษที่ 13 อาณาจักรศรีวิชัยได้สร้างอิทธิพลและมีฐานะที่มั่นคงในหมู่เกาะสุมาตรา และชาว ได้แผ่อิทธิพลครอบคลุมมาจนถึงคาบสมุทรมลายู

ภาพที่ 3 แผนที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย
ที่มา:

<https://www.bing.com/maps?toWww=1&redig=B503AB577BE544468ABD98B40B6F6E50&cp=5.45169%7E101.795344&lvl=8.9&setlang=th> (2567)

ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 20 กลันตันได้ตกอยู่ภายใต้การดูแลของประเทศไทย จนกระทั่งตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 กลันตันได้รวมเข้ากับสหพันธมลายูได้รับเอกราชในปี พ.ศ. 2500 ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นประเทศมาเลเซีย โดยรัฐกลันตันมีชายแดนติดต่อกับจังหวัดนราธิวาสของ

ไทย มีแม่น้ำโขง-ลก เป็นแนวกั้นพรมแดนระหว่างสองประเทศ ดังนั้นประชาชนของทั้งสองประเทศจึงมีการติดต่อค้าขายกันบริเวณชายแดนทั้งในและนอกระบบ สังคมของรัฐกลันตันเป็นสังคมหลายเชื้อชาติหลากหลายวัฒนธรรม สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ 1) กลุ่มเชื้อชาติมาเลย์ หรือมุมิบุตร 2) กลุ่มเชื้อชาติจีน และ 3) กลุ่มเชื้อชาติไทย ซึ่งกลุ่มเชื้อชาติไทยนั้นอาศัยอยู่บริเวณที่ราบทั่วไป บนฝั่งแม่น้ำกลันตันและบริเวณใกล้ชายแดนด้านจังหวัดนราธิวาส อาชีพทำนา ทำสวน และรับจ้าง ฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจนกว่าชนเชื้อชาติอื่น มีความเคารพเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ยึดมั่นในภาษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอย่างจริงจัง และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทยไว้อย่างเหนียวแน่น

ภาษาราชการของรัฐกลันตัน คือ ภาษามลายู สำหรับชาวสยามในรัฐกลันตันพูดภาษาไทยถิ่นใต้ในชีวิตประจำวันเมื่อสื่อสารกับคนในกลุ่มเดียวกัน และใช้ภาษามลายูเมื่อจะสื่อสารกับชาวมลายู หรือคนมาเลเซียชาติพันธุ์อื่น ๆ นอกจากนี้บางคนยังพูดได้มากกว่า 2 ภาษา คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาทมิฬ เป็นต้น

จากฐานข้อมูลประชากรของรัฐกลันตันในปี 2560 มีคนไทยอาศัยอยู่ในรัฐกลันตันประมาณ 14,000 คน ในจำนวนนี้ ประชากรส่วนใหญ่ประมาณ 6,500 คน อาศัยอยู่ในเขตตุมปัต ซึ่งเป็นเขตที่มีวัดไทยมากที่สุดถึง 12 วัด ส่วนคนไทยที่เหลือจะตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ในเขตอื่น ๆ

ชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

“บ้านบางแซะ” เป็นชุมชนชาวสยาม ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนที่สยามเสียดินแดนหัวเมืองมลายูให้แก่ อังกฤษ โดยกลุ่มคนเหล่านี้ติดอยู่กับแผ่นดินที่ถูกตั้งรัฐชาติ “มาเลเซีย” เมื่อปี พ.ศ. 2500 กลุ่มคนสยามแห่งนี้นับถือศาสนาพุทธ พูดภาษาถิ่นปักษ์ใต้ เชื่อว่าตนเองมีเชื้อสายโนรามิการจิตพิธีโนราโรงครุ คือ เดือน 6 และ เดือน 7 ของทุกปี วัตถุประสงค์ของพิธีโนราโรงครุ คือ การแก้บน การตัดจุโงรา

จากการศึกษาปรากฏสิ่งที่น่าสนใจสำหรับชุมชนชาวสยามบ้านบางแซะ ในรัฐกลันตันซึ่งเป็นกลุ่มชนชาวสยามเล็ก ๆ ก็คือ การที่พวกเขายังสามารถรักษาอัตลักษณ์ความเป็นไทยไว้ได้อย่างเหนียวแน่น เช่น การใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร มีการแต่งกายแบบไทย วิถีชีวิตแบบชาวไทย มีการนับถือกษัตริย์ และราชวงศ์ไทย ฟังเพลงไทย ดูหนังไทย เป็นต้น แต่ถึงแม้จะมีการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นไทยไว้อยู่ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าชาวสยามในกลันตัน ไม่ได้จงรักภักดีต่อรัฐบาลมาเลเซียแต่อย่างใด สำหรับชาวสยามในกลันตันแล้ว อัตลักษณ์ความเป็นไทยดำรงอยู่ควบคู่กับความรู้สึกจงรักภักดีต่อรัฐมาเลเซีย และความสำนึกในความเป็นพลเมืองมาเลเซีย

ชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน นับนับถือศาสนาพุทธ มีวิถีการดำเนินชีวิตสัมพันธ์กับพุทธศาสนาทั้งด้านประเพณี พิธีกรรม และหลักปฏิบัติในสังคม นอกจากการนับถือพุทธศาสนาแล้ว ชาวบ้านที่นี่ยังมีความเชื่อพื้นบ้านหลายประการ เช่น ความเชื่อเรื่องของเทวดาว่าเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองดูแลชุมชนและบ้านเรือนให้ปลอดภัย ความเชื่อเรื่องครุหมอนโนรา โดยเชื่อว่าครุหมอนโนราจะคอยช่วยเหลือลูกหลาน ดังนั้นเมื่อมีความเดือดร้อนใด ๆ เกิดขึ้น ชาวบ้านก็มักจะบนบานให้ครุหมอนโนรา ช่วยเหลือ และเมื่อความเดือดร้อนได้รับการปลดปล่อยแล้วก็ต้องแก้บนโดยการจัดให้มีการเล่นโนราโรงครุ ซึ่งจะจัดกันใน

เดือน 6 และ 7 นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ ซึ่งจะทำเมื่อเจ้าตัวรู้สึกว่ามีเคราะห์ และยังมีการสะเดาะเคราะห์เพื่อความเป็นมงคลอีกด้วย (ธีรพร พรหมมาศ, 2545, หน้า 30-33)

ภาพที่ 4 วัดอุตตมาราม (วัดบางแซะ) รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย
ที่มา: พิษณุ กันภัย (2567)

ภาพที่ 5 แม่น้ำโก-ลก บริเวณด่านศุลกากรตากใบ
ที่มา: พิษณุ กันภัย (2567)

ความเชื่อ ความศรัทธาของชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน

ความเชื่อ ความศรัทธาของชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน ยังมีความเข้มข้น และส่งผลโดยตรงต่อผู้เป็นโนรา ผู้มีเชื้อสายโนรา ลูกหลานทายายโนรา คนทรงครูหมอนโนรา ซึ่งยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน (พิทยา บุขรรัตน์, 2556, หน้า 91)

ภาพที่ 6 พิธีโนราโรงครู รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย
ที่มา: พิษณุ กันภัย (2567)

1) ความเชื่อเรื่องครุหมอโนรา ครุหมอโนราคือบุรพาจารย์หรือครูต้นโนรา และบรรพบุรุษโนรา ที่ล่วงลับไปแล้ว บางก็เรียกว่า “ตายายโนรา” มีหลายองค์ ดังปรากฏในตำนานโนรา บทภาศครู และบทร้องกลอนโนรา เช่น ตาหลวงคง จอมเฒ่าหน้าทอง แม่ศรีมาลา พระเทพสิงห เป็นต้น และมีครุหมอโนราที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบุคคลสำคัญที่เรียกว่า “พระราชาครู” นั้นมี 12 องค์ แบ่งเป็นฝ่ายชาย 6 องค์ ฝ่ายหญิง 6 องค์ ได้แก่ พระเทพสิงห ขุนศรีศรียธา พระมวงทอง หม่อมรอง พระยาสายฟ้า พาด พรานบุญ แม่ศรีมาลา แม่นวลทองสำลี แม่แขนอ่อนฝ่ายขวา แม่แขนอ่อนฝ่ายซ้าย แม่ศรีดอกไม้ แม่คิ้วเหิน ดังปรากฏชื่อในบทเชยครู หรือบทชุมนุมครูของคณะโนราแปลก ชนะบาล บ้านท่าแค ตอนหนึ่งว่า

“ราชาครูของน้องทั้งสิบสององค์
หญิงหกชายหก
ฝ่ายหญิงแม่แขนอ่อน
ลูกนั่งเชยอยู่ไฉ่ไฉ่
ลูกนั่งร้องเชยแม่นวลทองสำลี
แม่นวลทองสำลีแม่ศรีดอกไม้
ขอเชยแม่เภาแม่เภาเคลิ้น
ลูกไหว้แม่เจ้าไม้ทันเที่ยง
แม่จันจุรีศรีจุหรา
แลตำโรงครูขุนทา
ร้องเชยฝ่ายชายตามวงทอง
ลูกไหว้มวงทองหม่อมรองไม้พาด

ค้ำลงพ่อเชยเสด็จมา
อย่าได้ขาดตกเสียเลยหนา
แม่ไม่เจ็บไม่ร้อนให้แม่มา
แม่แขนอ่อนฝ่ายซ้ายทั้งฝ่ายขวา
พร้อมแล้วแม่ศรีมาลา
ลูกลืมเสียไม่ได้ร้องเรียกหา
ปานี้ลูกเชยเชยให้แม่มา
แม่เสียงหวานเสียงเกลี้ยงให้มาหา
แม่เขาเป็นภรรยาของตามวงทอง
ตายายท่านมาไม่ขัดข้อง
ขอเรียกร้องให้พ่อเสด็จมา
ลูกนั่งประกาศอาราธนา”

ในส่วนของประชาชนรัฐกลันตัน ซึ่งสืบทอดความเชื่อเรื่องครุหมอนรามาจากภาคใต้ ก็ยังคงความเชื่อในลักษณะเดียวกัน อาจจะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด เช่น ประชาชนรัฐกลันตันมีความเชื่อเรื่องครุหมอนราที่เป็นครุตันคล้ายกับที่ภาคใต้ แต่มีจำนวนน้อยกว่า ครุหมอนเหล่านี้ได้แก่ แม่ศรีมามาลา เทพสิงห์ พรานบุญ พระยาโถม่น้ำ พระยาลุยไฟ ทั้งนี้ชาวบ้านจะนับถือแม่ศรีมามาลามากที่สุด

2) ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เวทมนตร์คาถาสังค์ศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ คติความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อนำมาซึ่งความโชคดี ความสำเร็จ ความสุข และความปลอดภัย และ 2) เพื่อทำลายหรือขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลและภัยพิบัติทั้งปวง การประกอบพิธีกรรมบางอย่างในโนราโรงครูจะต้องใช้เวทมนตร์คาถาประกอบ เช่น การเบิกโรง การผูกขี้ผึ้งเย็บ การแต่งตัว การสวดเทริด การแทงเข้ การเหยียบเสน การรำตัดผมผีซ้อ เป็นต้น

3) ความเชื่อเรื่องการแก้บน การแก้บน หมายถึง การทำอย่างหนึ่งอย่างใดให้ขาดจากพันธะสัญญาที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ให้ไว้กับเทพเจ้า สังค์ศักดิ์สิทธิ์ ครุหมอนรามา เป็นต้น การแก้บนเกิดจากความเชื่อที่ความมนุษย์สามารถติดต่อกับดวงวิญญาณได้ โดยผ่านวิธีการบวงสรวงเช่นไหว้ และมีคนกลางในการติดต่อ เช่น คนทรง ศิลปิน หมอไสยศาสตร์ เป็นต้น การติดต่อกับดวงวิญญาณเหล่านี้มักเนื่องจากการบนบานเพื่อประโยชน์บางอย่างเรียกว่า เหมรย คือ การกล่าวอ้างวิญญาณเหล่านั้นให้ช่วยเหลือหรือเลิกให้โทษต่าง ๆ หรือพันธะสัญญาที่มีผู้บนบานไว้กับสิ่งที่เคารพนับถือ พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์ และปรีชาชนุ่มสุข (2525, หน้า 125) ได้อธิบายเรื่อง เหมรย ไว้ว่า

“เหมรย มีทั้ง เหมรยปาก คือการบนบานกับวิญญาณด้วยวาจา และ เหมรยห่อ เป็นการจัดห่อเหมรย มีข้าวสาร หมากพลู ดอกไม้ रुपเทียน เป็นต้น ห่อเข้าไว้ แล้วกล่าวบนบาน ผู้เป็นเจ้าของคำบนบานต้องเก็บห่อเหมรยไว้ ถ้าคำบนบานนั้นสัมฤทธิ์ผลต้องจัดการแก้เหมรย คือ ทำพิธีบวงสรวงตามที่ตกลงไว้ตอนบนบาน หรือการแก้บน”

4) ความเชื่อเรื่องการเหยียบเสน คำว่า เสน คือ เนื้อที่ถอนจากระดับผิวหน้าเป็นแผ่น ถ้ามีสีแดงเรียกว่า “เสนทอง” ถ้ามีสีดำเรียกว่า “เสนดำ” ไม่ทำให้เจ็บปวดหรือมีอันตราย แต่ถ้าถกบนบางส่วนของร่างกาย เช่น บนใบหน้าจะดูน่าเกลียด ถ้าเป็นกับเด็กเสนจะโตขึ้นตามอายุ อุดม หนูทอง (2536, หน้า 171) เชื่อว่าเสนเกิดจากการกระทำของผีที่เรียกว่า “ผีโกละแซง” ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่เฝ้าเสาโรงโนรา และส่วนหนึ่งเป็นการทำเครื่องหมายของครุหมอนรามา เพื่อต้องการเอาเด็กคนนั้นเป็นโนราโดยผ่านทางผีโกละแซง เสนไม่สามารถหายขาดได้ นอกจากให้โนราทำพิธีเหยียบเสนให้ในวันโนราเข้าโรงครู

ภาพที่ 7 ความเชื่อเรื่องการเหยียบเสน
ที่มา: พิษณุ กันภัย (2567)

5) ความเชื่อเรื่องการรักษาอาการป่วยไข้ เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องครุหมอนโรรา เพราะเชื่อว่าครุหมอนโรราและพิธีกรรมในโนราโรงครุ สามารถรักษาอาการป่วยไข้บางอย่างได้ ซึ่งอาการป่วยไข้ นั้นมาจาก 2 สาเหตุ คือ อาการป่วยไข้ที่เกิดจากการผิดปกติของร่างกาย และโรคภัยต่าง ๆ ซึ่งการรักษาเบื้องต้นคือ การบนบานขอความช่วยเหลือจากครุหมอนโรราที่ตนเองนับถือ ให้หายป่วยจากโรคนั้น ๆ แล้วจะมาแก้บนเมื่อหายเป็นปกติ

การศึกษาพบว่า การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมโนราของชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน เป็นรูปแบบมุขปาฐะ ได้แก่ ตำนานครุหมอนโรราท้องถิ่น นิทาน เรื่อง พระสุธนมโนห์รา พระรถเมรี และวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ บทโนราที่ใช้ในพิธีกรรมโนราโรงครุ ซึ่งคล้ายคลึงกับที่พบทางภาคใต้ในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมโนราที่บ้านบางแซะ กับทางภาคใต้ของประเทศไทยมีลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันในด้านพิธีกรรม เมื่อมองในภาพรวมแล้ว โนราที่บ้านบางแซะยังคงดำรงธรรมเนียมปฏิบัติดั้งเดิมการประกอบพิธีโนราโรงครุ โดยเริ่มจากเจ้าภาพ ต้องยกเขียนไปติดต่อบโนรามาส่ง มีการปลุกโรงโนราไว้ติดพื้น ปูเสื่ออย่างโบราณ มีการไหว้ครู การเล่นบท การร้องส่งโรงและตัดเหมรย

ทั้งนี้วัตถุประสงค์ในการประกอบพิธีกรรมโนราโรงครุที่บ้านบางแซะ เหลือเพียงการแก้บน เหยียบเสน และเพื่อตัดจุกรโนราใหม่เท่านั้น ในการประกอบพิธีโนราโรงครุ แบบ 3 วัน 3 คืน ที่บ้านบางแซะ และทางภาคใต้แม้จะมีพิธีกรรมหลักที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ การภาคโรงไหว้ครู การเล่นบทสิบสอง การเข้าทรงครุหมอน การส่งโรงตัดเหมรย แต่มีขั้นตอนการประกอบพิธีที่แตกต่างกันในแต่ละวัน คือ ที่บ้านบางแซะ โรงไหว้ครูในคืนแรก และ 2 วันต่อมา ซึ่งนับเป็นวันที่ 1 คืนที่ 2 วันที่ 2 และคืนที่ 3 จะเป็นการเข้าทรง และ วันที่ 3 คือวันสุดท้ายจะมีการเชิญครุหมอนมารับเครื่องเซ่นในช่วงเช้า ส่วนช่วงบ่ายโนราจะว่าบทคุณครู ครูสอน สอนรำแสงทอง รำคล้องหงส์ เล่นบทสิบสอง จากนั้นจึงทำพิธีส่งโรง และตัดเหมรย

สำหรับโรงโนรา ในพิธีโรงครุของชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย แทบไม่มีความเปลี่ยนแปลง และยังคงเหมือนของทางภาคใต้ของประเทศไทย ทั้งนี้เพราะโนราตลอดจนประชาชนชาวสยามนั้นมีความนับถือครุหมอนโรรา เชื่อว่า โรงพิธีที่ปลูกผัสดลักษณะตามแบบแผนโบราณ

จะใช้ทำพิธีไม่ได้ เพราะครุหมอนรามีไม่ยอมให้ทำเช่นนั้น และจะถูกลงโทษให้เป็นไปต่าง ๆ นานา ทางทิศตะวันออกของโรง จะต่อพาไลออกไปราว 2 ศอก โดยยกพื้นทำเป็น “ศาลเพียงตา” สูงพอเสมอศีรษะ บนพาไลมีเพดานผูกเพดานผ้าทั้งข้างขวาและข้างซ้าย โดยข้างขวาวางเทริด หน้าพราน รวมถึงเครื่องเช่นครุหมอน โดยข้างซ้ายวางเครื่องเช่นเทวดา เพดานผ้านี้ทางภาคใต้จะผูกไว้เพียงฝั่งขวาของพาไลเท่านั้น ด้านนี้ถือเป็นหน้าโรงเพราะเป็นที่ประทับของครุหมอนรามี ฝั่งตรงข้ามพาไลกันด้วยเชือกฟางเป็นตาราง แทนเครื่องหมายบอกว่าห้ามเข้าโรงทางนี้ และห้ามส่งของผ่านทางนี้ (สุพรรณ นาคเสน, 2562, หน้า 26)

ภาพที่ 8 ลักษณะของจั่วของโรงโนราโรงครู
ที่มา: พิชณ กัญภัย (2567)

ภาพที่ 9 ศาล หรือ พาไล
ที่มา: พิชณ กัญภัย (2567)

ความแตกต่างระหว่างพิธีโนราโรงครูของชาวสยามบ้านบางแซะ กับโนราทางภาคใต้ คือที่บ้านบางแซะมีทั้งโนราผู้ชายและโนราผู้หญิงซึ่งสามารถเป็นนายโรงและประกอบพิธีกรรมตัดเหมรยได้เหมือนกัน ในขณะที่ภาคใต้จะไม่นิยมให้โนราผู้หญิงเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม อีกทั้งด้านความเชื่อเรื่องครุหมอนรามี การนับถือครุหมอนของชาวสยามบ้านบางแซะ และชาวภาคใต้ในประเทศไทย ก็มีความแตกต่าง

กัน ครูหมอโนราในภาคใต้มักเรียกรวม ๆ ว่า “ครูหมอตายาย” หรือ “ตายายโนรา” หรือ “ตายาย” ซึ่งชาวใต้ที่มีเชื้อสายโนรานั้นถือว่าเป็นบรรพบุรุษของตน ส่วนครูหมอโนราที่บ้านบางแซะ อาจแบ่งได้เป็น ครูหมอของโนราและครูหมอของชาวบ้าน ครูหมอของโนรา ได้แก่ ครูหมอในตำนานโนรา เช่น แม่ศรีมาลา เทพสังข์ วรรณ วรรณ พระยามือเหล็ก พระยามือไฟ และครูหมอที่เคยสอนโนรามาก่อน ซึ่งครูหมอประเภทหลังนี้ อาจจะมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดด้วยหรือไม่ก็ได้ จึงทำให้ครูหมอที่บ้านบางแซะมีเป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาแสดงให้เห็นการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมโนราในชุมชนชาวสยามที่บ้านบางแซะที่มีการสืบทอดพิธีกรรมโนราโรงครู และความเชื่อเรื่องครูหมอโนราจากบรรพบุรุษมาอย่างต่อเนื่อง การประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูที่นี้ยังคงสืบทอดและถือธรรมเนียมปฏิบัติไม่แตกต่างจากอดีต ดังจะเห็นได้จากการสร้างโรงโนราแบบโบราณ คือ ไม่ยกพื้น ไม่มีการใช้ฉากกั้นเพื่อเป็นที่แต่งตัวโนรา โดยโนราจะแต่งตัวกันในโรง ให้ผู้ชมสามารถมองเห็นได้เหมือนในอดีต ตัวบทที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมก็ยังใช้ตัวบทแบบเดิม เนื่องจากมีการบันทึกตัวบทที่ใช้ในพิธีกรรมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยโนราแต่ละคนจะบันทึกตัวบทที่เล่าเรียนมาจากครูเก็บไว้เป็นสมบัติส่วนตัวและนำมาใช้ฝึกซ้อม หรืออ่านเมื่อประกอบพิธีกรรม

สรุป

อิทธิพล ความเชื่อ ความศรัทธา ของโนราในประเทศไทยที่ส่งผลต่อพิธีโนราโรงครูของชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย นั้น ปรากฏออกมาผ่านทางพิธีกรรม เช่น 1) ความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา 2) ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ 3) ความเชื่อเรื่องการบนบาน 4) ความเชื่อเรื่องการเหยียบเสน และ 5) ความเชื่อเรื่องการรักษาอาการป่วยไข้ ตลอดจนความเชื่อในการจัดเตรียมสถานที่ประกอบพิธีโนราโรงครู โดยยืดยาวเอาความเชื่อ ความศรัทธา เรื่องโนราโรงครูมาปฏิบัติ เพราะเชื่อว่าโรงพิธีที่ปลูกผิดลักษณะตามแบบแผนโบราณ จะใช้ทำพิธีไม่ได้ เพราะครูหมอโนราไม่ยอมให้ทำเช่นนั้น ในการรักษาธรรมเนียมของโนราโรงครูไว้นั้น โนราที่รัฐกลันตันยังคงดำรงตามธรรมเนียมปฏิบัติธรรมเนียมดั้งเดิมของโนราโรงครูไว้อย่างเคร่งครัด และยังคงมีลักษณะคล้ายคลึงกับการสร้างโรงโนราในพิธีโรงครูของทางภาคใต้ของประเทศไทย ปัจจัยในการสืบทอดพิธีโนราโรงครูของชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ได้แก่ 1) การยังคงมีผู้สืบทอดการเป็นโนรา โดยมีคนรุ่นใหม่ที่มาฝึกหัดโนรา และเข้าพิธีตัดจุกเป็นโนราใหญ่หลายคน ด้วยความเต็มใจและความภาคภูมิใจ 2) การที่ชาวสยามบ้านบางแซะยังคงมีความเชื่อเรื่องครูหมอโนราอย่างเหนียวแน่น โดยเชื่อว่าครูหมอช่วยคุ้มครองให้รอดพ้นจากอันตราย โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ตลอดจนบันดาลให้สมปรารถนา จึงจัดโนราโรงครูเป็นการแก้บนบานตอบแทน และ 3) พิธีกรรมโนราโรงครูยังมีการจัดสืบเนื่องต่อมาและในปัจจุบันยังมีมากขึ้น เนื่องจากชาวบ้านบนบานครูหมอกันมาก ซึ่งวัฒนธรรมทางพิธีโนราโรงครูของชาวสยามบ้านบางแซะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ยังคงดำเนินตามแบบแผน ขนบ และจารีตของโนราทางภาคใต้ของประเทศไทย เพราะยึดถือข้อปฏิบัติในความเชื่อความศรัทธาของครูหมอโนรา ที่สืบทอดกันมาจากอดีต

รายการอ้างอิง

- ธีรพร พรหมมาศ. (2545). พัฒนาการทางการเมืองของรัฐบาลกันตังและตรังจากก่อตั้งตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษ
ที่ 19 ถึง ค.ศ. 1941 [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. SU.
<https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/8868>
- พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์ และปรีชา นุ่นสุข. (2525). ศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชนโบราณในภาคใต้.
ใน สีหวัฒน์ แนนหนา (บก.). รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์-โบราณคดีศรีวิชัย (หน้า 113-
127). พิมพ์.
- พิทยา บุขรรัตน์. (2556). โนราฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วิเชียร ณ นคร. (2523). พุ่มท้าว.ที่ระลึกงานเชิดชูเกียรติศิลปินภาคใต้ ชุมนุอุปถัมภ์นรากร. สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- วิไลลักษณ์ ย้งรอด และศิริศักดิ์ คุ่มรักษา. (2546). พุทธศิลป์ในดินแดนภาคใต้. แพลน รีตเดอส์.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542). โนรา. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ (เล่ม 8, หน้า 3871-3911).
มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์.
- สุพัฒน์ นาคเสน. (2539). โนรา: รำเชียนพราย-เหยียบลูกมะนาว [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. CU. [https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=](https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=b1463414)
b1463414
- สุพัฒน์ นาคเสน. (2562). โนราท่าครู. สำนักพิมพ์และสายส่งดวงแก้ว.
- อุดม หนูทอง. (2536). โนรา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.